Opgesteld door: Hannah Bijlsma (antwoordspecialist) en Lisette Uiterwijk (kennismakelaar)
Vraagsteller: leerkracht basisonderwijs
Geraadpleegde experts: Marco Snoek, Wouter Schenke, Monique Volman (wetenschappelijke onderzoekers)
Referentie: Kennisrotonde. (2019). *Welke werkzame factoren zijn bekend over de werking van lectoraten (hbo) en practoraten (mbo)? In hoeverre zijn deze factoren bruikbaar voor een vergelijkbare toepassing in het primair onderwijs?* (KR.705). Den Haag: Kennisrotonde.

9 januari 2020

Vraag
Welke werkzame factoren zijn bekend over de werking van lectoraten (hbo) en practoraten (mbo)? In hoeverre zijn deze factoren bruikbaar voor een vergelijkbare toepassing in het primair onderwijs?

Kort antwoord
Of een lectoraat of practoraat succesvol is, hangt samen met factoren op instellingsniveau en (HR-) beleidsniveau en met de kennisbenuttingsstrategieën die het lectoraat of practoraat hanteert. De transferbaarheid van deze werkzame factoren naar het primair onderwijs is onvoldoende onderbouwd in onderzoek. Een aantal kritische vragen kan inzicht geven in de aandachtspunten bij een eventuele introductie van een vergelijkbare functie in het primair onderwijs.

Toelichting antwoord
Voor de beantwoording van deze vraag gaan we allereerst in op de bedoelde taken van lectoraten en practoraten en aansluitend wat volgens beschikbaar onderzoek werkzame factoren zijn van lectoraten en practoraten. Vervolgens wordt beschreven in hoeverre deze werkzame factoren toepasbaar kunnen zijn in het primair onderwijs. Er is hierover voor zover bekend geen onderzoek beschikbaar. Aan de hand van expertoordelen wordt een mogelijke vertaalslag besproken van lectoraten en practoraten naar het primair onderwijs.

De taken van lectoraten en practoraten
Sinds de landelijke regelgeving voor de instelling van *lectoraten* in 2001 is de opdracht hiervan samen te vatten in drie kerntaken (Netwerk Lectoren Lerarenopleidingen, 2017; Onderwijsraad, 2014). Ten eerste dient een lectoraat bij te dragen aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs binnen hogescholen en de professionalisering van hogeschooldocenten. Ten tweede dient een lectoraat innovatie in het werkveld te

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

stimuleren. De derde kerntaak is het bijdragen aan de (wetenschappelijke) kennisontwikkeling voor het onderwijs op de hogeschool en voor innovaties in het werkveld. Dit laatste gebeurt grotendeels door de kenniskring: een groep docenten en professionals uit de (omgeving van de) hogeschool die onder leiding van de lector de expertise op een bepaald gebied verdiept.

Sinds 2012 zijn er, op eigen initiatief van het mbo, zogeheten *practoraten,* een variant op de term 'lectoraten'. Practoraten zijn als expertiseplatfora ín het werkveld gepositioneerd en worden geleid door een practor. Volgens de Stichting 'Ieder MBO een practoraat' is het ontwikkelen en verkennen van nieuwe beroepspraktijken door praktijkgericht onderzoek de kern van een practoraat. Hierdoor ontstaat vanuit het onderwijs op de mbo-instelling een (kwalitatieve) meerwaarde voor het werkveld (de beroepspraktijk), de studenten (beter beroepsbekwaam en beter beroepsperspectief) en de docenten (professionalisering binnen het vakgebied) waardoor de uiteindelijke kwaliteit van het onderwijs op de mbo-instelling verbetert (Practoraten, 2017, 2018a, 2018c).

Indicaties voor werkzame factoren van lectoraten en practoraten
Er is geen wetenschappelijk onderzoek gevonden naar werkzame factoren van lectoraten en practoraten. Door het bestuur van de Stichting Kennisontwikkeling is wel een evaluatie gedaan naar een aantal lectoraten. Deze evaluatie geeft inzicht in hoe de betrokken lectoraten zich inhoudelijk en onderwijskundig hebben ontwikkeld. Deze evaluatie (SKO, 2004, p6) laat zien dat lectoraten een succes zijn als…

1. …de lector (leidinggevende van lectoraat) en het lectoraat een prioritaire positie hebben binnen de organisatie van een hogeschool.
2. …de instelling van een lectoraat onderdeel uitmaakt van een centraal binnen de hogeschool geformuleerd strategisch beleid.
3. …de keuze voor het domein (onderzoeksthema) van een lectoraat wordt gebaseerd op een grondige interne en externe analyse van de behoefte aan innovatie in het onderwijs en in de praktijk van bedrijven en instellingen.
4. …de leden van een lectoraat een aanstelling van 0,4 fte voor een periode van 4 jaar krijgen en worden benoemd door middel van een sollicitatieprocedure.
5. …het lectoraat intensief betrokken wordt bij de ontwikkeling van curricula van opleidingen.
6. …het professionele niveau van docenten van de opleidingen structureel bevorderd wordt.
7. …het HRM-beleid aangepast wordt aan de instelling van lectoraten en de introductie van de onderzoeksfunctie van de lector.
8. …de lectoraten over voldoende facilitaire en materiële voorzieningen binnen de hogescholen beschikken.
9. …het lectoraat een actieve communicatiestrategie voert, zowel intern als extern.
10. …het lectoraat het onderzoek aan dat van nationale en internationale partners verbindt.

Wetenschappelijk onderzoek naar de werkzame factoren van practoraten is voor zover bekend niet beschikbaar. Wel heeft de Stichting 'Ieder MBO een practoraat' een overzicht gemaakt van de kwaliteitsgebieden van practoraten (Practoraten, 2018) en is de Stichting op dit moment bezig met de afronding van het NRO-project "Verbindend Vernieuwen"

waarbij zij op zoek zijn gegaan naar kernprincipes bij succesvolle verduurzaming van onderwijsinnovaties. Uit dit overzicht (Practoraten, 2018) en het genoemde project én uit een aantal (zelf)beschrijvingen van practoraten en voorlopers daarvan (Mulder et al., 2016; Van den Berg et al., 2011; Bijwaard, 2011; de practoraten van het ROC van Twente, het Noorderpoort, en het mbo Rijnland, zie www.practoraten.nl) kan afgeleid worden dat een aantal van de genoemde succesfactoren van lectoraten ook voor practoraten lijken te gelden.
Een practoraat zou bijvoorbeeld ingebed moeten zijn in het strategisch beleid van een mbo-instelling (vergelijk eerdergenoemde succesfactor 2) en het HRM-beleid zou moeten worden aangepast aan de introductie van de onderzoeksfunctie van een practor (7) en aan de leden van een practoraat (4). Practoraten zouden ook voldoende facilitairen en materiële voorzieningen (tijd, ruimte, onderzoeksmiddelen) moeten hebben om de kans op succes te vergroten (8). Bij een practoraat is zou verder ook een actieve interne en externe communicatiestrategie nodig zijn (9) expliciet aanwezig in kennisbenuttingsactiviteiten op de instellingen en ook met partners (10).

Lectoraat, practoraat, … primoraat?
Een lectoraat of practoraat in het primair onderwijs zou, als woordspeling op lectoraat en practoraat, een *primoraat* genoemd kunnen worden (BAB et al., 2019). Een primoraat zou gedefinieerd kunnen worden als 'een expertise platform, geleid door een Primor. De kern van een Primoraat kan zijn het ontwikkelen en verkennen van nieuwe inzichten, ingebed in het onderwijs op een basisschool of binnen een basisschoolbestuur, door praktijkgericht onderzoek, waarbij een (kwalitatieve) meerwaarde ontstaat voor het werkveld (de context van de basisschool), de leerlingen (zij leren beter) en de leerkrachten (professionalisering) waardoor de uiteindelijke kwaliteit van het onderwijs verbetert' (afgeleid van de definitie van een practoraat).

Geen onderzoek, wel opvattingen van experts over transferbaarheid van werkzame factoren.
Er is voor zover bekend geen onderzoek beschikbaar over de transferbaarheid van (genoemde veronderstelde) werkzame factoren van lectoraten en practoraten naar het primair onderwijs. Een aantal wetenschappelijk onderzoekers met expertise op het gebied van de rol van onderzoek in het onderwijs geeft inzicht in aandachtspunten waarover nagedacht kan worden als werkzame factoren van lectoraten en practoraten worden overgenomen door het primair onderwijs (M. Snoek, persoonlijke communicatie, 27 oktober 2019; M. Volman, persoonlijke communicatie, 16 oktober 2019; W. Schenke, persoonlijke communicatie, 6 november 2019).
Het eerste aandachtspunt is de visie op onderzoek in het primair onderwijs: wat voor onderzoek zou een primoraat moeten uitvoeren? Is dat met name praktijk(gericht)onderzoek, of ook fundamenteel onderzoek? Wie of wat is 'het werkveld' of 'het curriculum' en welke rol hebben die in het onderzoek dat door een primoraat uitgevoerd zou gaan worden?
Ten tweede: hoe wordt door onderwijsprofessionals aangekeken tegen de plek van onderzoek en onderzoekers in het primair onderwijs? Is dat een activiteit van experts op een school of binnen een bestuur, of hoort het uitvoeren en gebruiken van onderzoek bij een teamcultuur?

Een derde aandachtspunt is: hoe overbrug je in het primair onderwijs de kloof tussen onderwijs en onderzoek? Ondanks het feit dat er meer aandacht is voor onderzoek door leraren (zie de functieomschrijving voor L12-leraren in de Functiereeks Leraren primair onderwijs, 2018), is het doen van onderzoek geen vanzelfsprekende activiteit en geen onderdeel van de kerntaak van leerkrachten (Ministerie van OCW, wat is de kerntaak van leerkrachten in het Primair Onderwijs).
Een vierde aandachtspunt is de financiering. Lectoraten worden gefinancierd vanuit de lumpsum Rijksbijdrage vanuit het ministerie van OCW en kunnen aanspraak doen op een tweede en derde geldstroom, respectievelijk subsidies en inkomsten vanuit andere bronnen (Rathenau Instituut, 2018). De financiering van practoraten is daarentegen sterk georganiseerd binnen de mbo-instelling met een kleine tegemoetkoming vanuit het Ministerie (Practoraten, 2019). In het primair onderwijs zou gekeken moeten worden welke financiering wenselijk en realistisch is.
Het vijfde aandachtspunt gaat over de kennisbenutting. Hoe kan de kennis die ontwikkeld is ten goede komen van álle leraren en leerlingen op een school? Uit onderzoek van Boogaard et al. (2018) in het voortgezet onderwijs blijkt dat kennisopbrengsten vaker worden gedeeld als het onderwerp van onderzoek schoolbreed op de agenda staat en de schoolleiding meedenkt en vraagt naar knelpunten dan wanneer dit niet het geval is. Voorwaarden voor kennisbenutting zijn voldoende tijd voor leraren en de inzet van middelen gedurende het hele jaar. Daar ligt een cruciale taak voor schoolleiding (Zuiker et al., 2016), die daar, volgens Boogaard et al. (2018) lang niet altijd in slaagt.

Geraadpleegde bronnen

BAB, VSNU, PO-Raad, AVS, AOb, CNV en UniPa Netwerk (2019). *Werkplan Actieplan Academici PO*.
Bijwaard, S. (2011). *Twinkelende ogen. Innovatie bij Zadkine 2010-2011*. Rotterdam: Zadkine.
Boogaard, M., Schenke, W., Van Schaik, P., & Felix, C. (2018). *Kennisbenutting in kennisnetwerken van docenten. Een verkenning*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
Functiereeks Leraren primair onderwijs (2018).
Netwerk Lectoren Lerarenopleidingen (2017). *Praktijkgericht onderzoek dat bijdraagt aan innovatie van opleiding en praktijk*.
Mulder, V., Jongbloed, R., & Hulskemper, P. (2016). *Practoraat Airport & Aviation. De onderzoekskamer*. Hoofddorp: MBO college Airport.
Ministerie van OCW. Wat is de kerntaak van leerkrachten in het basisonderwijs?
Onderwijsraad. (2014). *Meer innovatieve professionals*. Den Haag: Onderwijsraad.
Practoraten (2017). *Bezig met de vragen van morgen. Manifest over onderzoek in de context van het mbo*.
Practoraten (2018a). *De beweging geeft richting*.
Practoraten (2018b). *De beweging krijgt richting*.
Practoraten (2018c). *De beweging krijgt richting, infographic*.
Practoraten (2019). *Algemene presentatie Stichting Ieder MBO een practoraat*.
Rathenau Instituut (2018). *Praktijkgericht onderzoek hogescholen*.
SKO (2004). *Succesfactoren voor lectoraten in het hbo. Rapport van de Commissie Tussentijdse Evaluatie Lectoren en Kenniskringen.* Den Haag: SKO.

Van den Berg, N., Boer, M., De Beer, J., De Jongh, A., Streumer, J., & Bijwaard, S. (2011). *Onderzoek in het mbo. Het Zadkine lectoraat beroepsonderwijs als casus*. Rotterdam: Zadkine.
Zuiker, I., Schot, W., Oomen, C., De Jong, A., Lonckhorst, D., & Klein, T. (2016). *Succesvolle werkplaatsen: wat is er nodig voor een vruchtbare onderzoekssamenwerking tussen onderwijspraktijk, hogescholen en universiteiten?* Utrecht: Oberon en Universteit Utrecht.

Onderwijssector
Primair onderwijs

Trefwoorden
Praktijk(gericht) onderzoek, primoraten, werkzame factoren, lectoraten, practoraten